

Stáří, zdravotnictví, vzdělání, proměna práce, kultura, vyloučené lokality – to jsou hlavní témata, na která se zaměřili publicisté a redaktori internetového deníku *A2larm.cz* Saša Uhlová, Apolena Rychlíková, Jan Bělíček a Pavel Šplíchal v knize *Rozklad státu* (Host, 2021) s podtitulem *Reportáže z oblastí, na které se od sametové revoluce zapomnělo*. Neschopnost českého státu postarat se o své chudé, nemocné a ohrožené naplno obnažila koronavirová pandemie. Tuto neschopnost však autoři nepřičítají pouze jedné konkrétní vládě či jednomu politikovi, ale dlouhodobému nezájmu všech vlád, které jsme tu měli, jejich ignoranci, pohodlnosti a nadbílání ekonomicko-průmyslové lobby.

Za zmapováním důsledků této politické praxe se autoři vydali do různých regionů, které se společenským „elitám“ jeví jako ekonomicky nezajímavé. Česká republika přece není jen Praha a pár dalších velkých měst, kde snadněji seženete slušně placenou práci, kde máte přístup ke kvalitnímu vzdělání a dostupnou lékařskou péči a kde si můžete vybrat z pestré nabídky kulturních akcí. Česká republika je také Šluknovský výběžek s krachujícími nemocnicemi, rozkopaná Orlová, která podle Indexu kvality života 2020 sestaveného společností Obce v datech a poradenskou firmou Deloitte vyšla jako nejhorší místo k životu, vylidněný Zlín se skomírající kulturou či Ústecko s romskými ghettu. Avšak co se týče např. bydlení, drastickým problémům jsou vystaveni i obyvatelé velkých měst, zejména senioři a z nich především osamělé seniorky bez rodinného zázemí. Náklady na bydlení totiž často přesahují jejich finanční možnosti, přesněji – jsou vyšší než pobírané důchody.

A proč tak expresivní název „rozklad státu“? Odvíjí se z jiného názvu, který mu ještě donedávna předcházela a byl jakýmsi nižším levellem současného rozkládání se; ten název zněl „ukradený stát“. Myslel se tím stát, který místo aby pomáhal potřebným, pomáhal někomu úplně jinému – tomu, kdo si jej pro sebe ukradl. „Byli to tuneláři a privatizační podnikatelé v devadesátých letech? Neoliberalní vlády, které společně s „kmotry“ v časech finanční krize hodily vinu za tuto krizi na chudé a obnovily rétoriku přislosti na lid, který si žije nad poměry? Anebo nám Česko ukradl až oligarcha Babiš?“ ptají se autoři a o kus dál dodávají: „Rozklad státu jako určitého typu jistoty rozkládá i naši víru ve všechno ostatní, co nás obklopuje.“

Tahle civilizace neumí umírat

„Občas se sama sebe ptám, jestli skutečně pracujeme v souladu s nejlepším vědomím a svědomím. Když třeba vidím, jak se praktikují zbytečné výkony na lidech těsně před smrtí, aby se dodržela procenta a nemocnice nepřišla o peníze, je mi z toho špatně. [...] Máte třeba už jen prázdnou schránku, tělo člověka, který je před smrtí. Místo toho, abychom ho nechali odejít, podrobíme ho nesmyslnému množství vyšetření. Kvůli penězům...“ To jsou slova jedné zdravotní sestry s pětadvacetiletou praxí a nevybrala jsem je na úvod této části svého textu náhodou. Výstižně a naprosto bez obalu uvozují téma, o kterém ve své reportáži píše Apolena Rychlíková – téma zdravotnictví. Obávám se, že téměř každý, komu v nemocnici umíral starší člen rodiny, něco podobného zažil. A nejde jen o „nesmyslné množství vyšetření“, ale o podobně nesmyslné operační zákroky, které nemocného ještě více oslabí a zdecimují, aby stejně zemřel – navíc doslova umučen všudypřítomnou řvoucí televizí. Většinou to trvá plus minus tři měsíce, během nichž jsme my, rodinní příslušníci, drženi lékaři ve stejně nesmyslné naději, že sice budeme našeho starouška znovu učit polykat a chodit, ale on to možná nakonec dá a bude tu věčně. Ne, tahle civilizace zkrátka neumí umírat... To jsem si poprvé uvědomila už před mnoha lety, byť tehdy poněkud idealisticky, po zhlédnutí japonského filmu *Balada o Narajamě* (1983, režie: Šóhej Imamura). Je v něm scéna, jak syn vynáší svou starou matku

na horu Narajama, aby tam počkala na smrt. Zapamatovala jsem si její tvář, která odrážela vyrovnanost a smíření s koloběhem zrození a zániku; tváře těch, jejichž umírání jsem byla později vystavena v nemocnicích, však odrážely jediné – hrůzu a strach. Jistě, tradice té

Je-li nutné odvézt pacienta z Krásné Lípy do Děčína, vyjede z Děčína naproti jiná sanitka, potkají se na benzinové pumpě nebo uprostřed lesa a pacienta si předají. To se praktikuje proto, že sanitek prostě není dost.

filmové vesnice velela odnášet lidi ve věku 70+ na zmíněnou horu proto, že se stali neproduktivními a vesnice pro ně už neměla dost potravy. Přesto mi tento pro lechoho krutý akt připadal humánnější než naše současná praxe.

Ale zpět ke „šťěstí“ umírat ve špitále. To mají totiž jen ti, v jejichž dosahu nějaký špitál je a nějaká sanitka je do něj vůbec doveze. Což není příklad Šluknovska. Tamní Lužická nemocnice v Rumburku, kdysi centrální lékařské zařízení pro celý výběžek, funguje dnes v jakémsi nouzovém režimu a z nemocnice ve Varnsdorfu, jež se kdysi pyšnila specializovanými odděleními, se stala pouze léčebna dlouhodobě nemocných. Na počátku těchto propadů byla decentralizace zdravotnictví po roce 1989 a privatizace, jejímž jediným účelem byl zisk, a na konci je svoz pacientů ve vážném stavu až do Děčína. Ovšem s tím, že si je někde v půli cesty sanitky předávají.

Vysvětlím: Je-li nutné odvézt pacienta například z Krásné Lípy do Děčína, vyjede z Děčína naproti jiná sanitka, potkají se třeba na benzinové pumpě nebo uprostřed lesa a pacienta si předají. To se praktikuje proto, aby nemusela sanitka z Krásné Lípy jet až do Děčína, čímž by mohla chybět ve výběžku. Sanitek prostě není dost.

A tak si říkám, že si mohu pískat. Bydlím ve městě, na jehož nemocnici sice je zvykem nadávat, ale moje osobní zkušenost mě k nadávání nenutí; kdykoliv jsem měla vážnější zdravotní problém, dostalo se mi péče včas a rychlý operační zákrok mě vydrápl nejen možným vleklým potížením, ale i smrti. S pokorou však musím dodat kouzelné slůvko: zatím...

Nejvyšší dosažené vzdělání: gramotnost

„Opravdu potřebujeme tolik gymnázií poskytujících všeobecné střední vzdělání, když je málo řemeslníků? Opravdu potřebujeme tak velký počet absolventů vysokých škol humanitního zaměření, kteří horko těžko najdou uplatnění jen v různých neziskových organizacích?“ Kdo klade tyto sugestivní otázky, co myslíte? Nu ano, prezident Hospodářské komory ČR a horký kandidát na post guvernéra ČNB Vladimír Dlouhý. Ačkoliv odborníci zabývající se školstvím upozorňují, že skákat podle toho, jak pískají kapitáni průmyslu, je přinejmenším krátkozraké, politici na toto „pískání“ nezřídka slyší. Pavel Šplíchal ve své reportáži zmiňuje vstřícnost Asociace hejtmanů ČR,

kteřá se pokusila v duchu Dlouhého pochybností ztížit podmínky pro přijímání studentů na maturitní obory. Překazil jí to až ministr školství Robert Plaga.

Podle testů PISA je nejnižší úroveň školství v Ústeckém a Karlovarském kraji, přičemž je zde i nejnižší podíl absolventů maturitních oborů, ale zároveň nejvyšší podíl žáků, kteří nedokončí ani základní vzdělání. To souvisí se stále větším počtem vyloučených lokalit, ve kterých tito jedinci vyrůstají. Jakousi záchrannou síť pro ně tvoří učňáky v tzv. kategorii E, kam lze nastoupit i bez dokončeného základního vzdělání. A nejedná se pouze o Romy. Ale ani tuto nejnižší kategorii vzdělávání řada učňů nedokončí kvůli špatnému vlivu rodiny a širšího okolí v ghettu. Do osmnácti let pak přežívají na pracovních úřadech, a i když by rádi odešli do praxe, aby si něco vydělali, jako neploleté je nikdo nezaměstná. Paradoxem zároveň je, že od roku 1989 vzrostl dvánáctkrát počet studentů na vysokých školách, což vede jen k dalšímu prohlubování ekonomických nerovností. A zatímco od 19. století nabízela modernizující se společnost každé další mladé generaci vyšší vzdělání, než mohla dosáhnout generace jejich rodičů, dnes už to přestává platit. Ruku v ruce s tím jde i klesající životní úroveň, která je u dětí mnohdy nižší než u rodičů, nemožnost udržet si stálou práci či pořídit si vlastní bydlení – jak o tom opakovaně ve svých knihách píše i sociolog Jan

jen v divokých devadesátkách... Sledují-li současný trh s byty, jejich hektické skupování, pronajímání a přepronajímání za závratné sumy, nemohu tuhle praxi nazvat jinak než „okádizace České republiky“. O domov tu už nejde ani zbla.

Co se týče samotných dolů OKD, útlumu těžby uhlí (nejprve po ekonomickém propadu po roce 2000 a do budoucna patrně kvůli odchodu od fosilních paliv) a osudu horníků, vše zakrývá mlha nejistoty, ale také nekomunikativnosti ze strany vedení OKD. Horníci, jimž hrozí propuštění, jsou a budou nezaměstnatelní jinde jak z důvodu svého zdravotního stavu, tak pro své – pryč – nevhodné pracovní návyky, které nabourávají pracovní kolektiv. Škoda že autorka tyto návyky odbude pouze tvrzením, že horníci se „odmítají podvolit odlišným pravidlům“, zajímalo by mě, jakým konkrétně a jaká pravidla naopak ochotně dodržují na šachtách.

Zazní tu i hlas horníka z nedaleké Orlové, který je přesvědčen, že zatímco „Ostrava útlum těžby zvládla“, Orlová a Karviná nikoliv. Důvod? Především ten, že pozemky, na nichž měla vyrůst průmyslová zóna s novými pracovními příležitostmi, vlastní stále Zdeněk Bakala a jeho firma Asental. V roce 2015 se sice už jednalo o jejich odkupu státem, ale tehdejší ministr financí Andrej Babiš „odmítl dát tolik peněz člověku, který nesplnil své závazky vůči České republice“. Panečku! Když se dva miliardáři perou, dojde i na morálku!

Mám-li na závěr knihu reportáží *Stát v rozkladu* stručně shrnout, asi by bylo nejméně charakterizovat ji jako snahu o co nejpoctivější reflexi konfliktu, který coby strašidlo obchází Evropou (a nejen Evropou) – strašidlo konfliktu „centra vs. periferie“. Před pár lety jsme byli zaujati (nebo spíš vyděšeni?) protesty žlutých vest ve Francii, které právě tento konflikt zrodil, ale vnímali jsme je jako čistě francouzský problém, zatímco my, v naší údajně rovnostářské společnosti, jsme za vodou. Nejsme. Je to i náš problém a potkávat se s ním budeme ve stále vyhraněnějších situacích. ■

Jan Bělíček
(1986)

je literární kritik a novinář, šéfredaktor deníku *A2larm.cz*, kde spolu s Pavlem Šplíchalem moderuje podcast „Kolaps“. Vystudoval filosofii a český jazyk a literaturu na FF UK v Praze, soustavně zkoumá fenomény na hranici mezi uměním, společností a politikou.

Apolena Rychlíková
(1989)

je publicistka, filmová a rozhlasová dokumentaristka, redaktorka webu *A2larm.cz*. Vystudovala dokumentaristiku na pražské FAMU, je držitelkou ceny za Nejlepší český dokument (2017), kterou obdržela za film *Hranice práce*, iniciovala vznik sborníku *Budoucnost* (IDEA, 2020), vydává vlastní feministický podcast „Kvóty“.

Pavel Šplíchal
(1983)

je redaktorem deníku *A2larm.cz*. Vystudoval genderová studia a sociologii na Masarykově univerzitě v Brně, psal satirický blog *Prigl.cz*, vybrané texty vydal knižně pod názvem *Úvod do současné trapnosti* (Nadační fond Prigl, 2016) – spolu s Jakubem Ryškou.

Saša Uhlová
(1977)

je novinářka a publicistka, redaktorka webu *A2larm.cz*. Vystudovala romistiku na FF UK v Praze a dlouhodobě se věnuje sociálním tématům. Za reportáže o špatně placených zaměstnancích s názvem *Hrdinové kapitalistické práce* získala v roce 2017 Novinářskou cenu za nejlepší reportáž.